

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД  
ЯК ОДИН ІЗ НАЙЕФЕКТИВНІШИХ ПІДХОДІВ  
ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН  
(Огляд міжнародного стажування за освітньо-науковою програмою  
“Філософія та економіка” Університету Байройта, Німеччина)**

**Любомир Федорів**

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID: 0000-0002-7141-8565

*liubomyr.m.fedoriv@lpnu.ua*

*(огляд надіслано до редакції – 14.03.2020 р., прийнято до друку – 29.03.2020 р.)*

© Федорів Л., 2020

Автор на прикладі магістерської та бакалаврської програми “Філософія та економіка” Байройтського університету розкриває дидактичний, педагогічний, науковий аспекти міждисциплінарного підходу у викладанні філософських дисциплін. Коротко описані структура та організація навчального процесу на освітній програмі “Філософія та економіка”, проаналізовано робочі програми основних навчальних дисциплін філософського циклу.

Автор на основі здійсненого аналізу робить висновки про те, що, по-перше, міждисциплінарний підхід розширює сферу застосування філософської аналітики та основних науково-дослідницьких завдань, а також визначає мету їх застосування. По-друге, використання міждисциплінарного підходу сприяє чіткому визначенню евристичної ролі філософських дисциплін у навчально-освітньому процесі. Зокрема, йдеться про формування так званих “м’яких навичок” студентів (критичне мислення, комунікативність тощо), а також про “підсилення” фахових компетентностей студентів (розвиток аналітичного та стратегічного мислення, управлінських здібностей, ораторських навичок, бачення трендів та творення їх у конкретних сферах діяльності). По-третє, викладання філософських дисциплін на основі міждисциплінарного підходу може бути актуальним в умовах сучасної університетської освіти України, оскільки підсилить гуманітарну складову в окремих сферах людської діяльності, а саме: економіці, підприємстві, управлінні, інформаційних технологія, сфері штучного інтелекту, що сприятиме зростанню їхньої ефективності та безпеки.

*Ключові слова: навчання, міждисциплінарний підхід у навчанні, філософія, економіка.*

**INTERDISCIPLINARY APPROACH AS ONE OF THE MOST  
EFFECTIVE APPROACHES OF TEACHING PHILOSOPHICAL DISCIPLINES  
(Overview of International Internships in the Scientific-Educational Program  
“Philosophy & Economics” at the University of Bayreuth, Germany)**

**Liubomyr Fedoriv**

Lviv National Polytechnic University

ORCID: 0000-0002-7141-8565

*liubomyr.m.fedoriv@lpnu.ua*

The purpose of the overview is to illustrate the didactic, pedagogical, scientific aspects of the relevance of an interdisciplinary approach in teaching philosophical disciplines, using the example of the Master’s and Bachelor’s Programs “Philosophy & Economics” at the University of Bayreuth in Germany.

The organizational structure and educational process of the “Philosophy & Economics” educational program are briefly explained, and the working programs of the basic educational subjects are analyzed. The focus is on the disciplines of the philosophical cycle. Based on analysis, the author concludes that, firstly, the multidisciplinary approach broadens the scope of philosophical analytics and basic research tasks, and defines the purpose of their application. Secondly, the usage of an interdisciplinary approach contributes to a clear definition of the heuristic role of philosophical disciplines in the educational process. In particular, it is about growing so called “soft skills” (critical thinking, creative thinking, communicativeness etc.) as well as “enhancing” students’ professional competencies (developing analytical and strategic thinking, managerial skills, oratorical skills etc). Thirdly, the teaching of philosophical disciplines on the basis of an interdisciplinary approach may be relevant in the context of modern university education in Ukraine, as it will strengthen the humanitarian component in certain spheres of human activity” economics, business, management, information technologies, artificial intelligence, which will contribute to their efficiency and security.

**Key words:** *teaching, multidisciplinary approach to teaching, philosophy, economics.*

Сучасний світ надзвичайно мінливий. Події, які відбуваються у ньому – політичні, економічні, соціальні – вражають своєю швидкоплинністю, нестабільністю та непередбачуваністю. Якщо ще кілька десятиліть тому соціально-економічні та політичні процеси можна було хоч якось зрозуміти, описати та спрогнозувати, то зараз вони настільки мінливі й непередбачувані, що їх неможливо концептуалізувати, осмислити.

Ще одна важлива особливість сучасного світу і перебування людини у ньому – це надзвичайно тісний взаємозв’язок та взаємовплив між різними сферами життя: соціальною, політичною, культурною, економічною, побутовою, особистісною тощо. Однак останнім часом їхній взаємовплив значно посилюється, бо зміни в одній із них одразу ж зумовлюють зміни у всіх інших. Це пов’язано, перш за все, з особливостями становища людини (як епіцентру цих подій) у сучасному світі, її самовідчуттям та самоусвідомленням. Сучасна людина, вочевидь, усе більше усвідомлює свою вразливість та невпевненість. Нестабільність сучасної політичної та економічної ситуації, інформаційні війни, пандемія коронавірусу, часто спричиняють розгубленість людини, а розгубленість – хаотичність її дій.

Практично усе, що зараз відбувається, одразу ж стає глобальним. У сучасному світі майже не залишилося локальної інформації, локальних проблем, локальних конфліктів, локальних досягнень, локальних криз чи локальних успіхів. Сучасний глобалізм спричиняє “стискання” світу, де майже всі проінформовані майже про все на світі. Причинами цього є небачена швидкість поширення інформації та безмежний доступ до неї, а також не менш швидкі темпи

міграції. Економічна та політична взаємозалежність між країнами також дуже сприяють цьому. Останні події, пов’язані з поширенням коронавірусу, яскраво доводять: проблема охорони здоров’я, що постала актуальною для окремого регіону окремої країни, доволі швидко набула глобального масштабу і загрожує непоправними наслідками для цілого світу.

Такі особливості сучасного світу висувають нові вимоги до досліджень цих процесів. Можна довго перебирати методики, підходи, концепції, але одне є очевидним, а саме: вузькостеціалізований підхід зараз втрачає свою актуальність. Динамічні та непередбачувані процеси сучасного світу вимагають якомога ширшого й всебічного підходу задля їх ефективнішого аналізу та вивчення. До того ж, тут не може бути часової послідовності, а тільки одночасне вивчення із позицій різних методик, підходів і навіть наук.

Така специфіка предмета та об’єктів дослідження зараз з необхідністю вносить суттєві корективи у навчальні плани та робочі програми. Сьогодні вузькоспеціалізовані кафедри та вузькоспеціалізовані факультети втрачають свою ефективність. Особливо це стосується гуманітарної сфери. Досвід останніх десятиліть виразно показує, що зараз ми стоїмо перед потребою переорієнтувати навчальний процес від вивчення окремих дисциплін і наук до вивчення явищ та фактів, як певних процесів. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність кооперування окремих методик і практик, робочих навчальних програм та навіть цілих кафедр навколо вивчення складних, багатовекторних і швидкоплинних процесів сучасності.

Яскравим прикладом цього є магістерська та бакалаврська програми “Філософія та еконо-

міка” факультету культурології Байройтського університету (Німеччина). Керівництво факультету та викладачі вже давно зрозуміли, що вивчати, наприклад, економіку саму по собі та ще й безвідносно до інших наук, перш за все гуманітарних, практично немає сенсу. Адже однією з основ економіки є потреби та запити людини, які часто формуються під впливом її особистих зацікавлень, політичних, релігійних, світоглядних переконань та поглядів, національних, етнічних, ментальних особливостей, культурної специфіки. І навпаки, її політичні погляди та позиція часто зумовлюються соціально-економічними реаліями.

Таких моделей взаємозв'язків є багато, але усі вони потребують ще й певного узагальнення та розуміння тенденцій, бачення перспектив та стратегій свого подальшого розвитку. Тому необхідним тут є ще й філософський аналіз, який власне і стосується цього узагальнення. Фактично кожна сфера людського життя, від особистого життя і до глобальних масштабів її діяльності, не можуть обійтися без філософського обґрунтування.

Освітньо-наукова програма “Філософія та економіка” створена на основі співпраці кафедр економіки та філософії, які є складовими різних факультетів, а саме: економічних наук та культурології, з метою підготовки висококваліфікованих фахівців у сферах економіки, політики, соціології та дипломатії. Усі ці сфери, так чи інакше, зосереджені на людині й постають різними векторами реалізації її потреб та запитів. Тому доволі неефективно обмежуватися у навчальних програмах дисциплінами суто економічного, соціально-політичного чи філософського профілю.

Навчання за програмою “Філософія та економіка” відбувається за двома інтегрованими напрямками: філософія та економіка, але є ще й математичний напрямок, який передбачає операційну складову даної програми<sup>1</sup>. Переважно навчальні курси та відповідні робочі програми є прикладними та максимально зорієнтовані на вивчення конкретних сфер економіки, політики, суспільства загалом: макроекономіки, мікроекономіки, економіки розвитку, фінансів, фінансів і філософії, теорії ігор, міждисциплінарного

аналізу фінансових криз, політики щодо довкілля та енергетичної політики тощо.

Щодо блоку дисциплін філософського циклу, то впадає у вічі його чітка спрямованість до визначеної мети. Філософія у межах програми присутня у двох площинах – практичній та аналітичній, а, отже, усі філософські дисципліни мають або соціально-етичне, або логіко-аналітичне спрямування. Серед них ключову роль відіграють такі, як “Біоетика”, “Етика бізнесу”, “Моральна психологія”, “Ринок і мораль”, “Вступ до модальної логіки”, “Людвіг Вітгенштайн: Логіко-філософський трактат”, “Філософія економіки”.

Є три види роботи студентів: лекції, семінари і самостійна робота. Навчальний графік доволі насичений і передбачає 4–5 занять щоденно, які чергуються за профілями<sup>2</sup>. Тому щоденний розклад занять студентів також сформований за міждисциплінарним принципом. Більшість семінарів і навіть лекцій студенти обирають самостійно, залежно від профілю навчання та власних зацікавлень, визначаючись цим самим із подальшою спрямованістю своєї роботи. При чому, студенти не прив'язані до якогось одного розкладу, а можуть обирати для відвідування лекції та семінари з інших кафедр і навіть факультетів.

Серед студентів особливо популярні семінари з філософських дисциплін. Студенти самостійно та ґрунтовно готуються до них. Студентські доповіді, виступи, презентації доволі змістовні та тривалі. Обговорюється й аналізується практично кожне питання виступу у форматах активних дискусій, дебатів, великої кількості питань, реплік, доповнень. Це розвиває у студентів навички критичного та креативного мислення, логічного аналізу та аргументації.

Це, звісно, далеко не повний опис навчального та організаційного процесу освітньо-наукової програми “Філософія та економіка” в Університеті Байройта.

Однак, можна сформулювати такі висновки.

По-перше, міждисциплінарний підхід у викладанні філософських дисциплін є одним із

<sup>1</sup> Режим доступу для детальнішого ознайомлення: <http://peintra.creatives-at-work.de/studylists>

<sup>2</sup> Детальніше див.: <http://peintra.creatives-at-work.de/studyoffers>

найефективніших підходів, оскільки озброює майбутнього фахівця тими знаннями, навичками та компетентностями, які максимально наближені до реальності.

По-друге, такий досвід вартий запозичення у реаліях нашої української гуманітарної освіти. Слід чітко визначити її функції у навчальному процесі і, як наслідок, її конкретну предметну спрямованість. Практичне та аналітичне спрямування філософії, наприклад, особливо актуальне у технічному університеті.

По-третє, досвід співпраці окремих кафедр задля укладання спільних програм міждисциплінарного характеру особливо актуальний, а за наших умов – і поготовів. Сучасний бізнес, менеджмент, сучасну наукову діяльність не можна уявити без етики, а розробки у сферах інформаційних технологій та штучного інтелекту взагалі стають небезпечними поза нею. Тому навчальні програми на перетині бізнесу та етики, менеджменту та антропології, програмування та філософії, економіки та філософії зараз як ніколи потрібні.